AIII
33

الدين الفطرى

اثر

عبدالرشيد ابراهيم

استانبول

نجم استقبال مطبعه‌ى
١٣٤٠

الدين الفطری

اثر

عبدالرشید ابراهیم

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

استانبول

نجم استقبال مطبعه‌سی

١٣٤٠

ESAD FUAD TUGAY'IN
TÜRK TARİH KURUMU'NA
ARMAĞANIDIR

مقدمه

فطرت بشر دين ايله قائمدر

انسانڭ جسمانيتى غدايه محتاج اولديغى كبى ، روحانيتى ده دينه محتاجدر. انسانڭ مادى و معنوى حياتنده آنجق دين ايله قائم اولور ، فردى و اجتماعى حيات بشر ، خلقةً دينه مربوطدر ؛ اثر خلقتڭ روح بشرده غايت بيوك تأثيرى اولديغى انسانلرڭ بتون حركاتنده كوريله بيلور. انسان عالم اولسون جاهل اولسون ، مطلقا تعبد و استمداد ايده جك بر شى آرار ، داغلرده و صحرالرده ياشامقده اولان وحشى انسانلر بيله ، بر طاقم معبودلر ايجاد ايده رك ، غايت عادى شيلره تعبد ايتمكده اولدقلرى معلومدر . مغوللرڭ بر قسم اعظمى آلت تناسله تعبد ايدرلر. بونلر وحشى ايسه ، آوروپاده ، بالخاصه فرانسه ده صوڭ ربع عصر ظرفنده مدنى فرانسزلر ميانده بودا مذهبى شيوعى ، بودا مذهبنه سالك آدملر بولنمسى شايان ملاحظه در . دينسزلك ادعاسنده بولنان قومونيستلرڭ « قارل مارقس » كبى بر آدامه تعبدلرى نه در ؟ ايشته هپ او فطرت تأثيرى اولان تعبد ، بدايةً تعظيم و احترام شكلنده اولوب ، تدريجاً مرور زمان ايله تعبده وارمقده در ، بالآخره انسانلرڭ حريتى منسلب اولونجه قيرباجلر ايله تعبده مجبور ايديلورلر.

ايشته بو كبى ضلالتدن انسانلرى حمايه ايچون پيغمبره « فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا » فرمان الهى نازل اوليور: اول سن مستقيم

اول، وسنك ايله برابر اللهه رجوع ايدنلرى استقامت ايله امر ايله ، طغيان ايتمه يكز .

« فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً » يالكز اللهه اقبال و استقامتده اهتمام ايله « فِطْرَةَ اللّٰهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا » الله انسانلرى بونك اوزرينه خلق ايتمشدر « لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ » كيمسه بو خلقتك تبديل و تغييرينه قادر اولهمز . تغيير ايدنلر بيله بالآخره رجوع ايدرلر . « ذلك » شوسنك استقامت ايله مأمور اولديغك دين « الدِّينُ الْقَيِّمُ » دوغرى ديندر . وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ » لعدم تدبرهم بيضاوى . اكثر انسانلر تفكر ايده مدكلرندن خطا يوللره ذاهب اوليورلر .

حيات بشرده ، دينسز اجتماعيات تأمين اولنه ميه جغنى آوروپاليلر ، بالخاصه انكليزلر تقدير ايتمشلردر . انكليزلر تدين ايله افتخار ايدرلر .

نمونهٔ تفکر

یافتاح یا علیم

اسلام بش اساسه بنا اولونمشدر.

لا اله الا الله

انسان فطرةً قابل التعلم والاصطناع اولمه‌سیله برابر ، حیات بشریهٔ عمومیه‌ده بار اولمامق ایچون ، بدایةً بو قابلیت فطریه‌سنی تنویر ایده‌بیلمك قدر تعلیم وتربیه‌یه محتاج ومجبوردر .

شو اساسه مبنی ، الک اول هر فرد بشرك مقدس وظیفه‌سی : کندی حریت وجدانیه وشخصیه‌سنی محافظه وتأمین ایله ، دیکرلرنده کندینه حرمت ایتدیره‌جك قدر حیثیته مالك اولمه‌سی لزومیدر ، زیرا حقیقی حیات بشر ، حریت اشخاص ایله قائمدر . حیات عامهٔ بشریه‌ده نظام عالمك سکونتله دوامی و امنیت عامه ، حریت اشخاصك محفوظ و محترم اولمه‌سنه متوقفدر . حریت افرادك منسلب اولماسی عدم ممنونیت وشکایتلری تولید ایدر ، نتیجه اعتباریله‌ده عامهٔ بشرك نعمت حریتدن محرومیتنه باعث وسبب اولور .

ایشته شو صورتله ملاحظه اولندیغی کبی ، حریت اشخاصك محافظه‌سی ایچونده ، هر فرد انسانك « معقول وغیر مرئی » بر معبود اتخاذینه مجبوریتی تبین ایدر . انسان کندینی بویله بر معبوده ربط ایده‌مزسه ، حریت شخصیه‌سی هیچ بر زمان محافظه ایده‌مز ، زیرا بر طاقم نامعقول شیلره ویا کندی کبی انسانلره تعبد مجبوریتندن کندینی تخلیص ایده‌مز .

ایشته شو مقصده مبنی اسلامیتده حریتك اساسی « كلمهٔ توحید » اولیور. « الله » دن بشقه‌سی نه اولورسه اولسون : انسان اولسون ، ملك اولسون ، جن اولسون قطعیاً معبود اتخاذ اولنه‌ماز دیمکدر . حدیث شریفده : لو ان اولكم و آخركم انسكم وجنكم اجتمعوا ان ینفعوا احداً سوی الله لایقدرون علی ذلك . ولو ان اولكم و آخركم انسكم وجنكم اجتمعوا ان یضروا احداً سوی الله لایقدرون علی ذلك . رواه ابن عباس . بو حدیث شریفی مؤید آیات قرآنیه دخی پك چوقدر . حدیث شریفك خلاصهٔ مفهومی : اولین و آخرین، انس و جن اجتماع ایدرسه‌بیله ، اللّٰه‌دن بشقه هیچ کیمسه ، هیچ کیمسه‌یه منفعت ویا مضرت تأمین ایده‌مز دیمکدر .

حضرت قرآنده جناب پیغمبره « قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ » بنده ، سزك كبی بر آدمم ، دی امریله خطاب ایدیور . پیغمبرده بزم كبی بر آدمدر.

دیكر آیت كریمه‌ده « فَذَكِّرْ اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُسَيْطِرٍ ». پیغمبره : سنك وظیفه‌ك تذكیردر. تسلط دكلدر. فرمانیله وظیفه‌سنی تحدید ایدیور .

بوكبی بر چوق آیات بینات نظر امعانله ملاحظه اولنورسه ، كلمهٔ توحیدك حریت بشری تأمین وفطرت انسانیه‌ده اولان فضائلك درجات كامله‌یه ارتقاسی ایچون بر اساس متین اوله‌جغنه شبهه اولنه‌مز. زیرا « وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ » نص جلیلی ایله تكریم ، عقل وفكر نعمتلریله دماغی تزیین اولنمش انسانه ، اتخاذ ایده‌بیله‌جكی معبودك « نا معقول » اولمه‌سی ذاتاً تجویز اولنه‌مز . معبود « مرئی » اولونجه انسانلر طبعا تعظیم و تكریمده غلو ایدرلر ، رقیبلر ظهور ایدر و هر شیئی درجهٔ ربوبیته ارتقا ایتدیریرلر .

بنی آدم ، فطرةً تعبده میال اولدیغی جهتله ، درحال كندلری كبی بر آدمی تعظیم ایده‌جكم ظنیله ، بلكه‌ده بر چوق آدملری ، حتی حیواناته وارنجه‌یه قدر ، ربوبیت درجه‌سنه چیقاردقلری تاریخاً مثبتدر . الوهیت فرعون ،

الوهیت ابن مریم ، نەدن تولد ایتمشدر ؟ هندولرك « بقره » تعبدلری ، هیچ شبهه یوقدرکه : انسانلرك تعظیمده رقابت وغلط ایتمەلرندن ایلری گلمشدر. دها صوکرەلری : سلاطین ، قرال ، ایمپراطور ، چارنامليله بیوتدکلری آدملریده ، ربوبیت درجەلرینه قدر یوکسلتدکلرینی بیانه حاجت یوقدر.

غریبدرکه : بالآخره عینی آدملری تذلیل ایتدکلری زمان ، درحال ینه عینی آدملر طرفندن دوچار تحقیر اولوندقلرینی ، یکرمنجی عصر مدنیتی پك آچیق کوسترمشدر : تورکیه ، روسیه ، آلمانیه وسائرەده حکمدارلرك سقوطی ، بومنظرەیی بارز صورتده کوستردی . بالخاصه بو ملتلرك منوران طبقەسنده جبلیت اخلاقیەیی میدانه چیقاردی . بو آرتق امر واقعدر . تحقق ایتدی . آلمانلر اك متمدن بر ملت اولدقلری حالده ، اوتوز بش قرق سنه تعبد ایتدکلری قیصرلرنی ، برکون مهلت ویرمیەرك ذلت وغربتەمحکوم ایتدیلر . بونی آرتق کیمسه انکار ایدەمز .

شو صورتله ملاحظه اولندقدن صوکره ، انسان بصیرت کوزیله باقارق انصاف ایله محاکمه ایدرسه ، کیم اولورسه اولسون ، مسلم وغیر مسلم بحق تفکر ایدرسه ، معبودك عقول بشره موافق و غیر مرئی اولمەسی لزومنی اعتراف وقبول ایدر .

ایشته نص جلیل قرآنده بودر : « لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ » وبالعموم تعلیمات قرآن بو معنایی افاده ایدر ، وبوحکمته مبنی حضرت قرآن: احبار ورهبان وعیسی ابن مریمك ارباب اتخاذ اولنمەسنی ذم ایدییور .

« اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلٰهًا وَاحِدًا لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ » معناسی بودر .

ماسوی الله قطعیا ارباب اتخاذ اولنەمز ، بشقەسنی بیوتدکچه سنك شرف انسانیتك رخنەدار اولور ، حریت نعمتندن محرومیتکه سبب اولور .

حضرت محمدکه دعوتده غایەسی بو ایدی : « امرت ان اقاتل الناس حتی یقولوا

لااله‌الا الله فاذا قالوا لااله الا الله عصموا منی دمائهم واموالهم الا بحقها »
رواه‌البخاری حضرت پیغمبر معاذ بن جبلی یمنه کوندره‌جکی زمان دیدی : ای
معاذ، بیلورمی‌سین انسانلر اوزرنده اللهك حقی نه‌در. (اتدری ماحق الله علی العباد)
معاذ رضی‌الله عنه دیدی : (الله ورسوله اعلم) الله واللهك رسولی بیلور .
حضرت پیغمبر دیدی : « ان یعبدوه ولا یشرکوا به شیئا » اللهه انقیاد وعبادت
وشرك ایتممك . بعده حضرت پیغمبر بیوریور : ای معاذ بیلورمی‌سن بنده‌لرك
الله‌ده حقی نه‌در ؟ معاذ ینه دیر الله ورسوله اعلم . حضرت پیغمبر بیوریور
«ان لایعذبهم» عذاب ایتممك « اِنَّ اللّٰهَ لا یَغْفِرُ اَنْ یُشْرَكَ بِهِ وَیَغْفِرُ مادُونَ ذالِكَ
لِمَنْ یَشاءُ » نظم جلیلی دخی بونی تأیید ایدر .

حریتك سعادت اولدیغنی ملاحظه‌یه بیله لزوم یوقدر :

کندی قلبه‌سنده سربست اولان بر فقیر، نه قدر محتاج اولورسه اولسون،
وجدانی راحت ومسعوددر .

خانهٔ سعادتنده نشین بر افندی ، حتی سرای نشین بر پادشاه ، سن بوراده
محبوس وموقوفسن، دنیلدیکی ساعتدن اعتباراً معذب اوله‌جغی محققدر .
دنیا و آخرت سعادتی سربست لك ایله تقدیر اولنور . « امرت ان اقاتل الناس »
حدیث شریفی بحق ملاحظه اولنورسه ، « لااله الاالله کلمهٔ طیبه‌سینك انسانلره
سعادهٔ دارین تأمینی ایچون بر اساس متین اوله‌جغی تبین ایدر .

بونی هر فرد عاقل کندیسی دها واسع مقیاسده تفکر ایده بیلور . یالکز
انصاف ایله محاکمه ایتمه‌لی ، اسلامیت‌ده : « لااله الاالله » دیمش بر آدم ، هیچ
بر قوت ایله درکاه عزتدن طرد اولنه‌مز . نظرکاه خدا اولان قلب بشره‌ده ،
صاحبندن بشقه کیمسه‌نك تعرضه حقی یوقدر .

محمد رسول الله

حریت شخصیه‌نك متمم و مکملیدر

انسان طبعا و فطرتاً فردا و عموما تربیه و تعلیمه محتاجدر انسانلر تربیه اولنمازسه، البته فکرلرده توافق و توازن حاصل اوله‌مز. حیات بشریه‌ده هرکس کندی فکریله حرکت ایتدیکی کبی، طبیعتیله بر چوق «کشمکش و فتنه‌لر حکمفرما اولور. شو حکمته مبنی مزیت انسانیه‌یه مغایر اولان حریت مطلقه‌ده تجویز اولنه‌مز. قرآن عظیم الشان دخی «اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى» بیوریورکه، انسان هر تمنی ایتدیکنی یاپه‌مز. دیمکدر. «اَیَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ یُتْرَكَ سُدًی» انسان بوش و مهمل خلق اولوندم ظن ایتماسون. مفهومنده آیات قرآنیه؛ انسانلر میانده امن و امان و آسایش محافظه‌سی و حقوق عمومیه‌یی متکفل بر قانونه احتیاج اولدیغنه دلالت ایدر.

بو کبی بر قانون عمومی‌نك قرین عدالت و معقول اوله‌بیلمسی ایچون شرط اعظم: عموم نوع بشره حاکم اوله‌جغی جهتله، بتون ملتلرك عقلا و علماسی نزدنده مقبول اولوب، حرص حاکمیتدنده مصون اولمه‌سی ایجاب ایدر. ایشته شو لزوم اوزرینه جناب حق حضرت محمدی کوندردی. ای انسانلر، سزه اك معقول و بتون احتیاجات بشریه‌کزی متکفل قانونی محمد واسطه‌سیله انزال ایتدك، انس و جن اجتماع ایدرسه، بویله قرین عدالت و معقول بر قانون وضع ایده‌مزلر دیبور.

«قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰى اَنْ یَاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا یَاْتُونَ بِمِثْلِهٖ» مکه‌ده نازل اولمشدر. «قُلْ فَاْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ» مکه‌ده نازل اولمش. «وَاِنْ كُنْتُمْ فٖى رَیْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ» بعد الهجره مدینه

منوره‌ده نازلدر. شو آیات بینات ملاحظه اولنورسه آچیق کوریلورکه: قرآن عظیم الشان کبی معقول احکامی شامل برکتاب کتوریکز، هیچ اولمزسه اون سوره اولسون کتورکز، قبول ایده‌لم دیمکدر." نهایت هیچ اولمزسه برسوره اولسون کتوریکز بیوریور. دیمک دهامعقول وحقوق عامه‌یی متکفل برقانون وضع اولنه‌بیلورسه، بطریق الاولی قبول اولنه‌جقدر.

شو حالده عموم نوع بشرك حقوقنی محافظه، نظام و انتظام عالم ایچون ضرور اوله‌جق قوانین استخراج واستنباطنی متکفل ومعقول برقانون اساسی‌یه احتیاج محقق ایدی. اشته شو قانون استخراجنه اساس وضع ایتمك ایچونده حضرت محمد کوندرلدی «محمد رسول الله» اولدی.

حضرت پیغمبرك کتیردیکی قانون، عموم انسانلرك حقوقنی متکفل، دهراً بعد دهر زمان تبدل وعالم بشریت ترقی وتعالی ایتدکجه قانون معقول اوله‌رق احکام استخراجنه مساعد، وانبیاء عظام حضراتنه وقتیله نازل اولمش کتب سماویه‌یی مصدق ومهیمن، کائنات باقی اولدقچه، بو کبی عموم حقوق بشری متکفل بر قانون معقول تنظیم اولنه‌میه‌جغنی وقانون دیکرك وضعنه لزوم قالمدیغنی ینه حضرت قرآن ادعا ایدییور. وبو حکمته مبنی محمد علیه السلام نبی آخرالزمان اولییورکه، بوندن صوکره انسانلرك بشقه بر قانون اساسی‌یه احتیاجلری قالمدی دیمکدر. مع مافیه بویله معقول وقرین عدالت قانون دیکر وضع اولنه‌بیلدیکی تقدیرده، قرآن کندی طرفندن ینه قبول اولنه‌جغنی «فأتوا» نص جلیلی ایله بیان بیورییور، هیچ شبهه یوقدرکه، بوکبی بر قانون معقول وضع اولندیغی تقدیرده، اهل اسلام نزدنده دخی مقبول اوله‌جقدر.

قرآنك قانون معقول و قرین عدالت اولدیغنه کسب قناعت ایتمك ایچون بروجه آتی جزئی بر محاکمه کفایه ایدر: بو کونه قدر موجود قوانین؛ حکام، ویا هیئت متخصصه طرفندن وضع اولنمقده‌در. برده انبیاء عظام قوانینی موجود ایسه‌ده، عصر وزمانلریله مقید اولدیغی جهتله، اکثر احکامی اوزمانه منحصر قالمشدر،

حکام و هیئت متخصصه ایسه ، امور جاریه‌یی تدقیق بعدنده ، روزمره‌دن اخذ ایده‌بیلدکلری تجربه ایله ، کندیلرنده حاصل اوله‌جق قناعتدن ، حال حاضره نسبة بر حکم استخراجیله قانون وضع ایده‌جکلر ، بالآخره مقصدی تأمین ایده‌مدیکی کبی ، درحال تبدیل ویا کلیاً لغو ایتمکده اولدقلرینی بیانه حاجت یوقدر . وموقت قانونلر وضع ایتمکده اولدقلریده ، یکرمنجی عصر قوانینی میاننده کورلمکده‌در . شو حالده بوکبی قوانینك دهراً بعد دهر قانون معقول اوله‌بیلمك احتمالی یوقدر . قرأن عظیم الشان ، عالم بشریت باقی اولدقچه احکامی مثبت ودائمی بر قانون عدل ومعقول اولوب ، فیما بعد قران کبی بر قانون دیکرك تنظیم اولنه‌میه‌جغنی ادعا ایده‌رك وَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا بیورلمش وقرأنه معادل بر قانون وضع اولنه‌[٢]بیلدیکی تقدیرده قبول اولنه‌جغنی‌ده وعد بیورمشدر . بوکونه قدرده قرانك بو ادعاسنی نقض ایده بیله‌جك بر قانون وضع اولنمامشدر . بدایت اسلامده حکماء جاهلیه طرفندن عکسنی ادعا ایدنلر بولوندیسه‌ده ، اسلامك ظهور وانتشاریله اودعوالرك بطلانی فعلا ثابت اولمشدر . بوکونده دخی عینی دعوالر ، بلکه دها شنیع بهتان وافترالرده دوام ایده بیلور ؛ فقط شمدی‌یه قدر قرأنك ادعاسنی نقض ایده‌جك بر شی میدانده بولنمدیغی محقق ومثبت‌در . قرأن ینه او قرأن ، حقیقت ینه او حقیقتدر . صلاحیتدار بر آغزدن قرأن ادعاسنی نقض ایده‌جك بر کلمه اولسون هنوز سویلنمه‌مشدر .

اصول فقه‌دن خبری اولمیان ، یاریم یامالاق عربجه بیلور ، یاخود علی العمیا مقلد ، بعض سفهاً طرفندن سویله‌نمکده اولان سوزلره ذاتاً سمع اعتبار اولنه‌مز . بزم علما کسوه‌سنده بولنان اهل شقا ایسه ، یالکز بوکون ایچون یاشامقده اولدقلرندن ، یارین دیکر بر قوت قارشوسنده بولوندقلری کبی بوکون سویله‌دکلرینك عکسنی سویله‌یه‌جکلری جهتله ، آنلره علما دکل ، انسان نظریله باتفاق بیله جائز اوله‌مز .

ازمان تبدلی ایله احکام تبدل ایدر .

محیطك ادیان واحکامه تأثیری شبهه‌سزدر ، بو غایت مهم بر مسئله اولوب ،

زمان تبدل ایتدکجه احکام تبدل ایده‌جکی محقق وطبیعی اولدیغندن، قرآن دخی بونی نظر اعتباره آلمشدر، نص جلیل قرآن « وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ » معناسی بونی افاده ایدر. هر قومه کندی لساننده پیغمبر کوندرمکده اولان حکمت‌ده بو ایدی.

نظم جلیل قرآن ایسه، ایجاب حال و مقتضای زمان اعتباریله، معقول وقرین عدالت اولمق شرطیله، هر زمان ایچون احکام استنباطنه مساعد اولدیغی کبی، قواعدی دخی مضبوطدر، بز بوجهتی باذن الله صره‌سی کلدکده بتون امثالی ایله ایضاح وبیان ایدرز.

بو کتابچه‌یی اعتبار ایله مطالعه ایده‌ن هر فرد عاقل، بالخاصة یکرمنجی عصر متفکرینی، عقل سلیم ایله محاکمه ایدرسه، نبوت حضرت محمدی تصدیق ایتمك، فطرة بشریه‌نك تکامله خطوه‌انداز اولمق دیمکدن بشقه برشی اوله‌میه‌جغنه قناعت ایدر. بلاتردد « محمد رسول الله » دیر!

بز باذن الله شو اساسه مبدأ اولمق اوزره، حضرت محمد واسطه‌سیله انزال وتبلیغنه فرمان بیورولمش بتون اوامر الهیه‌یی، بقدر الوسع والامکان شرح وبیان ایدر، وبو وسیله ایله کنج متفکرلرمزه بر شهراه اوله‌بیلورسه‌ك، عن قریب حقایق اسلامیه انکشافیله « لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ » سری تجلی ایدر امیدنده‌یز.

واقام الصلوة

انسان بر کره « لااله الاالله محمد رسول الله » دیر وقلباً تصدیق ایدرسه، البته کیم اولورسه اولسون، ارکك اولسون، قادین اولسون مکلف اولدیغی کبی نماز فرض اولنور، بوده کلمهٔ طیبه ایله اکتساب ایتدیکی حریت شخصیه‌نك تأمین و محافظه‌سی ایچون بر رکن اعظمدر، زیرا نماز قلبی تردد و تذبذبدن صیانت ایدر.

انسانه نماز فرض اولدیغی کبی، قرآن کریمدن برمقدار اوکرنمه‌سی بیلمه‌سی

لازم كلور، زيرا قرائتسز نماز اولەمز، جناب حق « فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ » بيورمشدر . قرأندن بر مقدار اوقويكز ديمكدر . البته بتون قرآني بيلمك هركسه نصيب اولەمز ومكنده دكل ، فقط «ام الكتاب» سورۀ فاتحەيي بيلمك هر مؤمنه لازمدر، فاقرؤا ماتيسر امرى آنجق بونك ايله تمام اولور. حضرت پيغمبر « لاصلوة لمن لم يقرء بفاتحة الكتاب » بيورمشدر . سورۀ فاتحه اوقومدقچه نماز اولەمز ديمكدر. بلكه نمازدن مراد سورۀ فاتحەدر. جناب حق « قسمت الصلوة بينى وبين عبدي نصفين ولعبدى ماسئل ، فاذا قال العبد الحمدلله رب العالمين ، قال الله حمدنى عبدى و اذا قال الرحمن الرحيم قال الله اثنى على عبدى و اذا قال مالك يوم الدين قال الله مجدنى عبدى واذا قال اياك نعبد و اياك نستعين قال الله هذا بينى و بين عبدى و لعبدى ما سئل واذا قال اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين قال الله هذا لعبدى ولعبدى ماسئل رواه مسلم عن ابى هريرة ، بو برحديث قدسيدر. معناى حديث: جناب حق بيوريور: بن نمازى، بنم ايله بندەم بيننده ايكىيە تقسيم ايتدم؛ نصفى بنم ايچون ونصف ديكرى بندەم ايچوندر . بندەمك سوأل ايتدكلرينى احسان ايتدم . نه زمانكه بنده : الحمدلله رب العالمين ديرسه ، جناب الله : بندەم بكا حمد ايتدى . دير . بنده : الرحمن الرحيم ديرسه ، جناب الله : بندەم بكا ثنا ايتدى . دير . بنده : مالك يوم الدين. ديرسه ، جناب الله بندەم بكا تمجيد ايتدى و هر اموريني بكا تفويض ايتدى . دير . بنده اياك نعبد واياك نستعين ديرسه ، الله تعالى : بو بنم ايله بندەم بيننده‌در؛ بندەم ايچون ايستەديكنى احسان ايتدم . دير . بنده : اهدنا الصراط المستقيم سورەنك آخرينه قدر اوقودقده ، جناب الله: بو بنم بندەم ايچوندر، و«لعبدى ماسئل» بندەمك ايستەديكنى ويردم. دير . بو حديث شريفك معناسى بحق ملاحظه اولونورسه تبين ايدركه ، نمازده سورۀ فاتحەيي اوقومق جناب حق ايله مناجات ديمكدر . حديث شريفك بدايتنده حضرت الله ، سورۀ فاتحەيي نماز ايله تعبير ايدەرك « قسمت الصلوة » بيورمشدر . كانه نماز ديمك سورۀ فاتحه ديمك

كيدر . قرائت ، اوقوديغنی آ كلامق ايله اولور ؛ آ كلامديغی تقديرده قرائت دنيله‌مز ، بزم تورکجه‌دن دخی : اوقودم ديمك ، آ كلادم ، ديمكدر . قرآن کريمده « وَلَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ » بيورلمشدرکه . اوقوديغکزی بيلمدکجه نمازه يقين کلمه‌يکز ديمكدن مقصد بودر .

شو حالده بزه هيچ اولمزسه سورهٔ فاتحه‌يی اوقودم ديه‌جك قدر آ كلامه‌مز ايجاب ايدر . عينی زمانده نمازك حكمتی دخی سورهٔ فاتحه معناسنی آ كلامق ايله انكشاف ايدر . انسان نمازه‌قائم اوله‌جغی زمان ، بر کره حضور رب العالمين‌ده واقف اوله‌جغنی دوشونمه‌لی ؛ حديث شريف ان احدكم اذا قام فی صلاته فانه يناجی ربه وربه بينه وبين القبلة وارد اولديسه ، معناسی بودر :

بريكز نمازه دورديغی زمان کانه ربيله مناجات ايدر ، دائما عظمت الهيه‌يی قلبنده طوتار ، بر لحظه غفلت ايتمه‌مك ايچون صرف همت ايدر ، جناب حقی تمجيد وتقديس يعدنده اعوذ بسمله ايله قرآنه باشلايه‌جغی صيره‌ده « سورهٔ فاتحه معناسنی بحق دوشونه‌جك واساس مقصدده بودر ، نماز آنجق بو صورتله تأديه اولنديغی تقديرده ، معبود حق عظمتنه لايق عبادت اولور .

سورهٔ فاتحه‌نك معناسی

جمله عالمی وبتون موجوداتی ، يرك اوزرنده آلتنده وطاغلرك آلتندن نباتات ومعادن وسائره هر نه موجود ايسه كافه‌سی نظام و انتظام عالمده وجودی ضروری ولابد منه اولوب ، علم الله‌ده بولنان حكمياتندن يشقه هپسی بزم منفعت واستفاده‌مز ايچون خلق اولنمشدر .

« هُوَ الَّذِى خَلَقَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَاءِ فَسَوّٰيهُنَّ »
« سَبْعَ سَمٰوَاتٍ (ای لکم کمافی نظم الدرر للبقاعی) وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ »

بو آيت کريمه‌نك معناسی ، جناب الله بتون موجوداتی حتی سماواتی دخی سزك ايچون خلق ايتدی بيوريور .

موجودات ایسه بشرك نوع بشرك بتون احتیاجاتنی تأمینه کافی وذره قدر نقصانی یوقدر . اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ » شو منتظم عالم ایچنده بزی دخی خلق ایتمش سك دیه‌رك جناب اللهه حمد ثنا ایدیورز . یالکز اللهه شنادر : ای الله بو مخلوقات میاننده بزی دها مکرم وبتون موجوداتی بزه تسخیر، استفاده وانتفاع طریقلرینی ادراك ایده‌جك عقل نعمتیله دماغمزی تزیین ایتمش سك یاربی . بتون اموردە سندن باشقه کیمسه بکا حاکم ومتصرف دکلدر وبو موجودات وکائنات ایله برابر بزی دخی تربیه ایدن سن سك الحمدالله رب العالمین .

الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ

انسان خلقةً ضعیف وقلبی دائما محسوساته متمایل اولوب ، پدر ووالده مرحمتی‌ده قلبنده مقرر اولدیغی جهتله، هرخصوصده پدر ووالده مرحمت وآغوشنه مألوف اولدیغندن، یهودی ونصاری ملتلری بابا مرحمتنی فضله تقدیر ایده‌رك، اثناء عباداتده ، معبوده دخی ابوت صفتی اسناد ایدرلردی ، هندولرده والده مرحمتنی ترجیح ایتمشلردر ، مقام مناجاتده « ماتا » دیه‌رك آنا مرحمتنه التجا ایدرلری .

جناب ارحم الراحمین شو حکمتنه مبنی « الرحمن الرحیم » یعنی پدر والده‌دن دها ارحم ودها اشفق، اللهدر ، والدین مرحمتی بوکون وار، یارین یوق اوله‌بیلور، اللهك رحمت قاپوسی هرزمان آچیقدر. اشته شو معنا قلبلرده تمرکز وتقرر ایتسون ایچون الرحمن الرحیم تکرار اولنیور .

شو صورتله بنده یالکز مرحمت الهیه‌یه التجا ایدرسه هیچ بر زمان مأیوس اولماز ، ابوین مقامنده دخی اللهه اعتمادی ترجیح ایدرسه جناب حقك مرحمتی انسانلر اوزرنده هرزمان باقی ودائم اولور .

انسانلرك عمللرینه نسبةً مکافات ویا مجازات جزئیه دنیاده دخی اوله‌بیلور ، اصل حقیقی مجازات؛ تام مکافات روز جزاده اولور . شو معنایی ملاحظه ایله « مٰلِكِ یَوْمِ الدِّینِ » دیبورز؛ حمدثنایه بحق لایق؛ بوجهانده مالك الملك اولدیغی کبی،

روز جزاده دخی عمللرمزه کوره اجرومکافات احسان ایده‌جك یکانه مالك الالهدر . « يَوْمَ لاَ تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئاً وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ »

انسانلر بتون اعمال واراده‌لری موجبنجه عندالله مسئول اوله‌جقلرینی اعتقاد وجزم ایتملری ایجاب ایدر ؛ مسئولیتی اعتقاد ایتمزسه ؛ لسان شرعده وسوسهٔ شیطانه‌اویمش اولوب ؛ آنارشی کشمکش یولنه سلوك ایده‌رك ؛ نظام وانتظام عامه مخالف حرکت جنایتنی ارتکاب ایتمش اولور. اشته شو سببه مبنی ، حاکمیت مطلقه‌یی جناب الله‌ه حصر ایده‌رك ، « مالك یوم‌الدین » دیبورز . یکانه معبود ویکانه مالك سنسك یاربی دیمکدر .

إِيَّاكَ نَعْبُدُ

یالکز سکا عبادت سکا قوللق ایدییورم ویالکز سندن استعانت طلب ایدرم ؛ هراموری یالکز سکا تفویض ایدرم .

بوسوزلری لساننده سویله‌دیکی کبی قلبنده دخی تصدیق ایده‌رك ، حقیقهٔ تعظیم اولنه‌جق ذات یالکز سنسك یاربی دیدکجه ، جناب حقه اعتمادینی باغلادقجه ، ایمان قلبلرده تمرکز وتقرر ایدر ؛ بوصورتله انسان قلبنی یالکز الله‌ه ربط ایدرسه ، کندیسنده اعتماد نفس قوت بولور ، حریت شخصیه‌سی تماميله تقویه اولنه‌رق ، بتون حیاتنده مسعود ، عندالله وعندالناس محمودومحبوب اولور. بونی‌ده هرفرد عاقل کندی ادراك ایدر .

اکر بشقه‌سندن استعانت ایدرسه ، طبعاً بنده اومعانت‌ایده‌نه ؛ قول ومنتدار اولدیغی کبی ، تدریجاً حریتی منسلب اولور .

یومیه بش دفعه جناب الله‌ه یاربی یالکز سکا تعبد وقوللق ایده‌رم و یالکز سندن استعانه ایده‌رم دیدکجه ، کندی سوزنده صاحب وصادق اولدیغنه اعتمادتام ایله دعایه شروع ایده‌جك .

انسانك دعایه احتیاجی

انسانك شرف انسانیتی ارادهٔ شخصیه‌سیله قائمدر. شرف انسانیت بنده‌لك

درجهٔ عزم وارادهسی نسبتنده تقدیر اولنور ؛ بنده ، سورهٔ فاتحهنك نصف اولنده بتون اعتقادینی جناب حقه ربط ایدهرك، بنم ارادهمه اللهدن باشقه هیچ برقوتك مانع اولهبیلمك احتمالی یوقدر ، عزم واراده ایتدیکم شیده بن مستقل ومختارم ؛ یالکز اللهه اعتماد ایدهرم، اللهده بنم ارادهمه هیچ برزمان مانع اولمز ؛ زیرا کندیسی بندهلرك دعاسنی قبول ایدهجکنی وعدبیورمشدر: « أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي » بن دعا ایدنلرك دعاسنی قبول ایدهرم؛ اراده ایتدیککزی استهیکز، قبول ایدهجکمه امین اولکز. دیمشدر؛ شوحالده دعا بنم عزم وارادهمی متمم ومکملدر. دیهرك کمال امنیت واعتماد ایله جناب اللهه دعا ایدییورز « اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ » دیيورز، ای الله بزی هر امورمزده دنیوی واخراوی مقصده وصول وارادهلرمزك حاصل اولهسی ایچون؛ صراط مستقیمه سوق ایله یاربی .

صراط مستقیم نهدر ؟

انسانك کمالاتی جناب حقك احسان ایلدیکی ایکی بیوك قوت ایله مجهز اولهسندهدر : بری علم قوتی که درجهٔ علیاسنی جناب حق انبیاء عظامه احسان بیورمشدر ؛ درجهٔ ثانیه انبیاء عظامدهبولنان علمقوتی تصدیق ایدن صدیقلردر. دیکری عزم وعمل قوتیدرکه؛ درجهٔ علیاده فداء جان ایله حاصل اولور شهدا قوتیدر؛ درجهٔ ثانیهده کمال سعی وغیرت ایله حاصل اولور صلحاء امت قوتیدر. دنیا وآخرتده اك بیوك ثمرهلر بو ایکی قوتك مکافاتیدر ؛ جناب حق بوایکی قوتی احسان ایدنلری؛ قرآن عظیم الشانده امتنان مقامنده: « أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ » بیورمشدر. ایشته شو ایکی قوت کیملرده اولورسه اولسون اك بیوك انعام الهی اولدیغندن؛ صراط مستقیم اولیور . شومعنایی مراد ایدهرك؛ جناب الله « صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ » دیهرك علم وعمل قوتلری انعام ایتدیکك کیمسهلر جملهسندن ایله یاربی .

بومعنالر بحق ملاحظه اولنورسه ؛ دیانت اسلامیهنك علویتی تمامیله تظاهر

ایدر. بوندن دها عالی وبوندن دها خالص دعا اوله‌بیلمك احتمالی یوقدر.

دنیا و آخرت ایچون علمك عمله وعملك علمه مقارنتی شرطدر. حضرت موسی قومنه جناب حق علم احسان ایدرك «یَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ» (خطاب لاهل العلم) بیضاوی؛ بو آیت کریمه بنی‌اسرائیله انعام ایتدیکی علم ایله؛ عالمه تفضیل ایتدیکنی بیان بیورمشدر.

ایشته موسی امتی شو علملریله عامل اولمدقلری ایچون؛ غضب الهی‌یه دوچار اولدیلر؛ وبتون انسانلر نزدنده دخی منفور ومغضوب اولدیلر.

بزده شو حالدن استعاذه مقامنده «غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ» دعاسنی علاوه ایدییورز. بزم علمامز علملریله عامل اولمدقلری جهتله یهودیلره مقیاس اوله‌بیلورلر. «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ» وعیدی دوغریدن دوغری‌یه بزم علمایه تهدیددر.

عمل قوتی اولورده، علم قوتی اولمزسه، ضال اولور. نصاری کبی، که نصرانیلر علمدن محروم اولدقلری جهتله «تحته» لری معبود اتخاذ ایده‌رك تعصبانه ضلالتده عمللریله مغرور اولدیلر. بوندن دخی احتراز مقامنده «وَلَا الضَّالِّينَ» دیه‌رك جهلدن استعاذه ایدرز.

بزم زواللی کنجلرمزده عمل آرزولری بیوك، فقط علوم حقیقیه‌دن محروم اولدقلری جهتله نصاری‌یه مقیس اوله‌بیلورلر.

سورهٔ فاتحه‌نك حیات اجتماعیه‌یه شمولی

سورهٔ فاتحه‌نك بنده‌لره عائد اولان قسمی، معنا اعتباریله اجتماعیدر. افراد انسانده تولد ایده‌بیله‌جك افکار، حیات اجتماعیه‌یه نسبةً تخم قبیلندندر. فردلرده حاصل اوله‌جق فکرلرده؛ صحبت وتعاطی افکار ایله نما حاصل اوله‌رق، توسع ایدر مثمر مصالح تولید ایدر. بشریتده مقصد اساسی فردی حیات اولمیوب، اجتماعی اولدیغندن، دعانك عامهٔ بشره شمولی ترجیح اولنه‌رق «اهدنا» صیغه‌سی اختیار اولنمشدر.

سورۀ فاتحه معناسی شو صورتله ملاحظه اولنورسه، نمازده، بحق عبودیته لايق اولوب حضور وخشوع ايله‌ده قيلنور.

سورۀ فاتحه‌نك معناسنی بيلميانلرك نمازی

البته بنده‌لرك نيت وخلوص قلبلری نسبتنده امر حقه اطاعت (وسجده درجه‌سنده) اجر وثواب اميد اولنور. فقط عوام ناسه سورۀ فاتحه‌نك معناسنی تعليمده اهمال ايتمش علما كرام؛ هيچ شبهه‌سز عندالله‌ده مسئول اوله‌جقلردر.

آمين

حضور رب‌العالمين‌ده قيلديغمز دعايه اطمئنان ديمكدر. حديث شريف من واقف تامينه تامين الملائكة غفرله ماتقدم من ذنبه بخاری. بر كيمسه‌نك آمينی ملائكۀ كرام آمينيله توافق ايدرسه مغفرت الهيه‌يه مظهر اولور.

ضم سوره

فاتحه‌يی اوقومق؛ حضرت الله ايله مناجات اولدقدن صوكره، بنده بتون امورينی جناب الله‌ه تسليم ايتمش اولديغندن، كنديسی اوامر الهيه‌يه هر لحظه‌ده حاضر ومهيا اولوب خالصانه بر عبوديت حسيله متحسس اوله‌رق، فيمابعد اوقونه‌جق آيات قرآنيه‌يی، تمام معناسيله فرمان الهی تلقی ايدر كبی قبول ايده‌جكدر. وجان دلدن قبول ايتديكنه علامت اولسون ايچون ركوع وسجده ايدر.

نمازك بتون حركات وافعالی، انسانلرك من القديم ملوك ورؤساسی قارشوسنده آلمقده اولدقلری وضعيتدن عبارتدر.

انسانلر ملوك حضورنده عينی وضعيت ايله بولنه‌رق، كنديلری كبی آدملره تعبد ايدرلر وملوكك اوامرينی سجده ايله تلقی ايدرلردی. جناب پيغمبرك تعليماتی؛ اساساً كنديلری كبی انسانلره تعبددن منع ايتمك اولديغی جهتله، عينی وضعيتی يالكز الله‌ه حصر ايتديرمك صورتيله، بنده‌لره تعبدی منع ايتمشدر. يالكز الله حضورنده بو تذللی امر وفوق العاده تعظيملری الله‌دن بشقه‌سنه ياپمقدن منع

ایده‌رك؛ حیثیت بشریه‌یی محافظه ضمننده فرض اولنمش وضعیتدر. مقصد اساسی ینه حریت شخصیه‌نك محافظه‌سی دیمكدر.

التحیات

سجده ایله افعال صلاتی اكمال ایده‌رك بو تعظیملرك تمامیله اللهه منحصر اولدیغنی اظهار ایچون « التحیات لله » بو تحیات اللهه خاصدر دیدكدنصوكره، بزم علویت بشریه‌مزی تعلیم ایدن حضرت پیغمبریده اونوتمامق ایچون « والصلوات والطیبات السلام علیك ایها النبی ورحمة الله وبركاته » رحمت الهیه‌نك حضرت محمده دخی شمولنی تمنی ایدیبورز.

صوكره كندیمزه وبتون ملتلردن عباد صالحینه دخی دعا اولمق اوزره « السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین » عموم نوع بشره شامل دعا ایدیبورز.

قواعد عربیه‌ده جمعك معرفه‌یه اضافه‌سی، استغراق ایچون اولدیغنی نظر اعتباره آلورسه‌ق؛ بو دعالرك بلاتفریق جنس وملت بتون نوع بشره شمولی محققدر. بالآخره بو عبادت ودعالرمزك خلوصنی اشهاد مقامنده تحیاتمزی كلمهٔ شهادت ایله اتمام ایده‌رك « اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله » دیمك ایله نمازمز تمام اولیور.

بو معنا ایله ادا اولنمش نمازده، حق انصاف ایله محاكمه اولنورسه، جان ودلدن قبول اولنه‌جغی شبهه‌سزدر.

محرری طرفندن

شیمدیلك بو قدرله اكتفا اولنه‌رق، فیما بعد اجتماعیات بشریه‌نك اساسی اولان جماعت نمازی وقوهٔ مالیه تشكیلاتی مقدماتندن اولان زكات وتربیهٔ اخلاقیه‌یه منحصر اوروج واجتماعیاتك متمم ومكملی اولان حج بیت الله الحرام وسائر قوانین الهیه حكمیاتی دخی پیدرپی شرح وبیان ایده‌جكمزی عرض ایتمكله ختم كلام ایدرز. ضم سوره ایچون برقاچ سوره‌لرك ترجمه‌سی آیروجه بر فورمه اوله‌رق نشر اولنه‌جقدر.

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

فیئاتی بش غروشدر